

JARLE WALDEMAR

GRUNNFESTET

– BIBELKOMMENTARER –

EN VANDRING GJENNOM
Markus' evangelium

HERMON FORLAG

GRUNNFESTET – BIBELKOMMENTARER
EN VANDRING GJENNOM MARKUS' EVANGELIUM

Copyright © 2021 Hermon Forlag AS

www.hermon.no

Copyright © 2021 Waldemar inspirasjon AS

www.jarlewaldemar.no

Alle rettigheter reservert. Materialet er vernet etter åndsverkloven.

Uten uttrykkelig samtykke er eksemplarframstilling bare tillatt når det er hjemlet i lov eller avtale med Kopinor (www.kopinor.no).

Der ikke annet er nevnt er Bibelforlagets utgave *Hverdagsbibelen* © 2018, Bibelforlaget/HERMON FORLAG AS brukt i brødteksten.

Evangeliesynopsis er hentet fra *Hverdagsbibelen* © 2018, Bibelforlaget/HERMON FORLAG AS med tillatelse.

GT er forkortelse for Det gamle testamentet.

NT er forkortelse for Det nye testamentet.

Alle Hermons produkter er produsert i miljøsertifiserte trykkerier.

Sats og omslag: Jarle Waldemar/Hermon Forlag AS

Illustrasjoner, diagrammer og figurer: Jarle Waldemar

Forsidefoto: www.freepik.com

Trykk: HG Media AS

ISBN: 978-82-302-1573-9

1. opplag 2021

INNHOLDSFORTEGNELSE

INNLEDNING		9
PRELUDIUM		10
Grunnlaget for bibelkommentarene		10
Bibelbruk, bibelfortolkning og bibelsyn		12
Hvordan lese og møte Bibelen? Om bibelbruk		14
Hvordan tolke og forstå Bibelen? Om bibelfortolkning		19
Hvordan lese og se på Bibelen? Om bibelsyn		22
Evangeliesynopsis		25
Oversikt over Jesu lignelser		32
INNLEDNING TIL MARKUS' EVANGELIUM		34
Mark 1,1–8	Døperen Johannes forbereder veien	42
Mark 1,9–13	Johannes døver Jesus	45
Mark 1,14–20	Jesus begynner sin virksomhet i Galilea	50
Mark 1,21–34	Jesus driver ut en uren ånd og helbreder Peters svigermor	53
Mark 1,35–45	Jesus forkynner og helbreder en spedalsk	56
Mark 2,1–12	Jesus tilgir og helbreder en lam mann	59
Mark 2,13–17	Tolleren Levi Matteus	62
Mark 2,18–22	Jesus får spørsmål om faste	65
Mark 2,23–28	Jesus er Herre over sabbaten	67
Mark 3,1–6	Helbredelse på sabbaten	69
Mark 3,7–12	En stor folkeskare følger Jesus	72
Mark 3,13–19	De tolv disiplene	75
Mark 3,20–30	Et splittet hua kan ikke bli stående	78
Mark 3,31–35	Jesu mor og søsken sender bud på Ham	81
Mark 4,1–9	Lignelsen om såmannen	83
Mark 4,10–20	Lignelsen om såmannen blir forklart	86
Mark 4,21–25	Lyset under et kar	89
Mark 4,26–34	Lignelsen om såkornet som vokser og sennepsfrøet	92
Mark 4,35–41	Jesus stiller stormen	95
Mark 5,1–20	En demonbesatt mann blir helbredet	98

Mark 5,21–43	Jairus datter vekkes til live	103
Mark 6,1–6	Jesus blir forkastet i Nasaret	108
Mark 6,7–13	Utsendelsen av de tolv	111
Mark 6,14–29	Tjeneste utenfor Galilea	114
Mark 6,30–44	Jesus metter 5000	118
Mark 6,45–52	Jesus går på vannet	123
Mark 6,53–56	Mange rører ved Jesus og blir friske	126
Mark 7,1–23	Urenhet kommer innenfra	128
Mark 7,24–30	En hedning viser sin tro	132
Mark 7,31–37	Jesus helbreder en døvstum	134
Mark 8,1–10	Jesus metter 4000	137
Mark 8,11–21	Advarsel om fariseernes og Herodes' surdeig	139
Mark 8,22–26	En blind mann blir helbredet i Betsaida	142
Mark 8,27–30	Peter bekjenner Jesus som Kristus	144
Mark 8,31–33	Jesus forutsier sin død og oppstandelse	146
Mark 8,34–38	Ta korset opp og følg Ham!	148
Mark 9,1–13	Jesu herlighet blir åpenbart på forklarelsens berg	151
Mark 9,14–29	En gutt blir helbredet	154
Mark 9,30–32	Jesus forutsier igjen sin død og oppstandelse	158
Mark 9,33–37	Hvem er den største?	160
Mark 9,38–41	For eller imot Jesus	162
Mark 9,42–50	Jesus advarer om anstøt	164
Mark 10,1–12	Ekteskap og skilsmisse	167
Mark 10,13–16	Jesus velsigner barna	170
Mark 10,17–22	Jesus gir råd til en rik, ung mann	172
Mark 10,23–31	Alt er mulig for Gud	174
Mark 10,32–34	Jesus forutsier sin død og oppstandelse for tredje gang	177
Mark 10,35–45	Storhet i det å tjene	179
Mark 10,46–52	Jesus helbreder den blinde Bartimeus	182
Mark 11,1–11	Den triumferende innmarsjen	185
Mark 11,12–14	Fikentreet visner	188
Mark 11,15–19	Jesus rensar templet	190

Mark 11,20–26	Ha tro til Gud	193
Mark 11,27–33	Spørsmål om Jesu myndighet	196
Mark 12,1–12	Lignelsen om de onde vingårdsmedarbeiderne	199
Mark 12,13–17	Spørsmål om å betale skatt til keiseren	202
Mark 12,18–27	Spørsmål om ekteskap og oppstandelsen	205
Mark 12,28–34	Spørsmål om de ti bud	208
Mark 12,35–37	Spørsmål om Davids Sønn	211
Mark 12,38–40	Advarsel mot de skriftlærde	214
Mark 12,41–44	Den fattige enkens offer	216
Mark 13,1–23	Jesus forutsier templets ødeleggelse	219
Mark 13,24–37	Menneskesønnens komme og lignelsen om fikentreet	225
Mark 14,1–2	Planen om å drepe Jesus	228
Mark 14,3–9	Jesus blir salvet	229
Mark 14,10–11	Judas går med på å forråde Jesus	234
Mark 14,12–21	Jesus spiser påskemåltidet med disiplene sine	237
Mark 14,22–26	Jesus innstifter nattverden	239
Mark 14,27–31	Jesus forutsier Peters fornektelse	244
Mark 14,32–42	Bønnen i Getsemane	246
Mark 14,43–52	Jesus blir forrådt og tatt til fange i Getsemane	249
Mark 14,53–65	Jesus framfor Det høye råd	252
Mark 14,66–72	Peter fornekte Jesus	256
Mark 15,1–5	Jesus framfor Pilatus	259
Mark 15,6–15	Barabbas løslates – Jesus skal korsfestes	262
Mark 15,16–20	Soldatene spotter Jesus	263
Mark 15,21–24	Jesus blir korsfestet	267
Mark 15,25–32	Kongen på et kors	270
Mark 15,33–41	Jesus dør på korset	273
Mark 15,42–47	Jesus blir begravd i Josefs grav	277
Mark 16,1–8	Jesus er oppstått!	280
Mark 16,9–13	Maria Magdalena møter den oppstandne Jesus	285
Mark 16,14–20	Misjonsbefalingen og Kristi himmelfart	288
STIKKORDSREGISTER		291

PRELUDIUM

Grunnlaget for bibelkommentarene

Bibelkommentarene i denne boken er bygget på evangelikal teologi og en kombinasjon av eksegesi og åndsinspirert bibelfortolkning.

1) Teologi

Grunnfestet er bygget på evangelikal teologi. Evangelikale kristne er bibelsentrerte og har en dyp personlig tro på Jesus og ønsker Ham som Herre på alle områder livet. Evangelikal teologi vokste fram på 1700 og 1800-tallet og la vekt på personlig omvendelse, ny fødsel, et hellig liv, etterfølgelse, evangelisering, misjon og sosialt arbeid. Strømningen har røtter fra den konservative delen av den protestantiske bevegelsen, og var en motvekt, reaksjon og kontrast til liberal teologi. Når den liberale teologien ville framstille kristendommen for moderne mennesker og ukritisk ta hensyn til naturvitenskapens verdensbilde og den historiske-kritiske fortolkningen med røtter fra opplysningstiden, oppsto det et behov for å vektlegge Bibelens autoritet, ufeilbarlighet og aktualitet. Bibelen ble en autoritet for både tro, tjeneste og liv. Erfaringen av nåden gjennom et personlig gjensvar på evangeliet ble et kjennetegn. Det vokste fram en omvendelseskristendom hvor det kristne fellesskapet inspirerte til åndelig modning, lydighet og disippelskap.

Teolog Alister McGrath (1999) oppsummerer evangelikal teologi slik:

- Bibelen har absolutt autoritet for tro, liv og tjeneste.
- Som troende har man en radikal åpenhet for Gud og Hans virke i og gjennom den troenes liv.
- Jesus Kristus er Guds Sønn med herrevelde og majestet, som inkarnert Gud og Herre, som stedfortredende frelser.
- Den Hellige Ånd har herredømme i kirken og i den enkelte troendes liv med sin livsforvandlende kraft.

- Erfaring og opplevelse av nåden og livet med Gud, må tas imot personlig som et gjensvar på evangeliet.
- Det legges vekt på omvendelse, et hellig liv, evangelisering, misjon og diakoni.
- Hver og en har en personlig tro og livshistorie, som er unik fra person til person.
- Det kristne fellesskapet vektlegges for åndelig modning, fellesskap og vekst.
- Evangelisering prioriteres både for den enkelte kristne og for kirken som helhet.
- Evangelikal teologi er en kontrast til liberal teologi.

Det er viktig å presisere at det er forskjell på evangelikal teologi og en politisk bruk av begrepet evangelikal. I dag ser vi, spesielt etter de siste års politiske utvikling i USA, at ordet «evangelikal» har lett for å bli assosiert med det politiske kristne høyre i USA. Der finnes det ideologisk tankestoff som menigheter og kristne absolutt ikke kjenner seg igjen i. I en frikirkelig kontekst har det i alle år vært vanlig å bruke det engelske ordet «evangelical», på norsk «evangelikal», slik det ble vanlig å bruke dette ordet etter de store evangeliske vekkelsene det 18. og 19. århundre i England og Amerika. Vekten ble da lagt på omvendelse og ny fødsel, et hellig liv, evangelisasjon og misjon – og ofte sosial reform.

2) Bibelfortolkning

Grunnfestet er også bygget på eksegesi, som er en teologisk disiplin av fortolkning av tekster. *Eksegese* betyr «utlegning» og kan oversettes med bibelfortolkning, bibelutleggende fortolkning eller nærlesning». Eksegese er en historisk-grammatisk metode eller tekstanalyse for å dykke dypere inn i teksten og tekstens kontekst. Man ser på den historiske og litterære konteksten. Premissleverandøren for eksegesen er bibelteksten.

Åndsinspirert bibelfortolkning bygger på de tekniske ferdighetene som vi gjør i eksegesen, åndelig følsomhet og personlige troserfaringer.

Åndelig følsomhet handler om å fornemme Gud virke gjennom skriften. Ved å komme til Ordet med en bedende, ydmyk og åpen holdning, kan Gud gjennom Den Hellige Ånd bringe lys over teksten og hva den ønsker å formidle i en tid som denne. Selv om eksegesen kan gi rom for åndelig følsomhet, legger åndsinspirert bibelfortolkning mer vekt på hva Gud vil si gjennom teksten i vår tid. Åndsinspirert bibelfortolkning gir også rom for åndelig følsomhet bygget på personlige troserfaringer og overbevisning. På den måten blir både teksten og den åndelige følsomheten premissleverandører for åndsinspirert bibelfortolkning. For mer utdyping om hvordan jeg definerer og forklarer åndsinspirert bibelfortolkning, anbefales å lese kapittelet om bibelbruk, bibelfortolkning og bibelsyn.

Bibelbruk, bibelfortolkning og bibelsyn

Bibelen er Guds hellige Ord gitt til menneskene innblåst av Gud selv. Den er et kompass for livet og blir verdsatt som den høyeste autoritet i kristen tro. Bibelen er skrevet av mange forskjellige mennesker gjennom en tidsperiode på omkring 1600 år. Forfatterne var gjeterne, prester, bønder, leger, konger, fiskere, kvinner og menn. Noen skrev i grotter, noen på skip, andre i hjemmet sitt, i fengsler, ørken og palasser. Noen har selv opplevd det de har skrevet om, mens andre har skrevet ned fortellinger som er blitt fortalt i generasjoner. Én ting er likevel felles: Alle skriver på sitt språk og ut fra sin tid fordi de har et ønske om å fortelle hvem Gud er og hvordan vi mennesker skal leve.

Gud har åpenbart seg på ulike måter for å kommunisere med menneskene. Gjennom skapelsen og det skapte, gjennom våre tanker og vår samvittighet, og gjennom historien og de kristnes liv har Gud gitt seg til kjenne. Den største åpenbaringen er likevel gjennom Guds egen Sønn, Jesus Kristus, som ble sendt til vår jord for å bringe fred, frelse og håp. Gjennom Guds Ord inviteres vi til å ta del i Guds store fortelling. Gjennom

historier, poesi og vitnesbyrd gis vi en mulighet til å oppdage mer av hvem Gud er, hvilken betydning Han har for vårt liv og hva Han i kjærlighet har ofret for menneskeheten.

Bibelen kan ikke avgrenses til bare å være en historiebok. På grunn av Den Hellige Ånd er den en dynamisk bok som taler til oss i dag. Den gir oss oppmuntring, trøst, veiledning og formaning. Bibelen er Guds levende Ord. Dette sier Bibelen om seg selv:

«Hele Skriften er innåndet av Gud, og den er nyttig til lærdom, til overbevisning, til rettleiding og til opplæring i rettferdighet, for at Guds menneske skal bli satt i stand og godt utrustet til all god gjerning.»

2. Timoteusbrev 3,16–17

Ordet «innåndet» eller «innblåst» kommer fra det greske ordet theopneustos som betyr «gudinnblåst» eller «gudgjennompustet». Det gir oss assosiasjoner til da Gud skapte Adam, da Han pustet «livets ånde» inn i ham. Slik er det også med Bibelen. Gjennom Den Hellige Ånd puster Gud liv inn i sitt Ord slik at det blir levende. Det blir som forfatteren av hebreerbrevet skriver:

«For Guds Ord er levende og virksomt og skarpere enn noe tveegget sverd. Det trenger igjennom helt til det kløver både sjel og ånd, ledd og marg, og er dommer over hjertets tanker og motiver.»

Hebreerbrevet 4,12

Hvordan lese og møte Bibelen?

Om bibelbruk

Bibelen har gitt håp, trøst og styrke til mennesker gjennom alle tider. Den leses av alle type mennesker, i alle aldre og fra alle samfunnslag. Det finnes flere tradisjoner og ulike måter å lese Bibelen på. Her skal vi se nærmere på tre av dem: objektiv, subjektiv og åndsinspirert lesning av Bibelen.

Objektiv lesning av Bibelen

Bibelen kan leses som en ren historiefortelling om Guds store frelsesplan. Gjennom en slik objektiv lesning, leses bibelteksten i lys av sin kontekst – historisk og kulturelt. Leseren holder en viss personlig distanse til teksten og innholdet, og fokuset er kjennskap til oldtidens historie og at budskapet var skrevet til mottageren som levde der og da. For å forklare dette nærmere, skal vi se på tre ulike eksempler:

I 1. Samuelsbok leser vi historien om Samuel som salver David. Dette er en interessant historie som viser starten på en lang og vid tjeneste for David. «Men Herren sa til Samuel: 'Ikke se på utseendet hans. Det har ingen betydning at han ser sterk ut, for han er ikke god nok. Det er ikke mannen, for Herren ser ikke etter det som et menneske ser etter. Mennesket ser på det ytre, men Herren ser til hjertet.» (1 Sam 16,7)

Når Gud taler til Samuel, forstår Samuel at den kommende kongen ikke var den han først trodde det skulle være. Gud ønsket at David skulle bli konge, fordi Han hadde et hjerte etter Guds vilje.

I 2. Mosebok 14,14 står det: «Gud skal kjempe for dere, og dere skal være stille.» Ut fra en objektiv bibellesning er dette bibelverset Guds svar til Israelsfolket om ikke å frykte for det som kommer. Herren skulle gjøre jobben og fri dem fra faraos hær. Historien forteller videre at ved Guds hjelp delte Moses Rødehavet, slik at Israelsfolket kunne flykte fra faraos hær.

På samme måte kan vi lese Davids takk til Gud for utfrielsen fra Sauls hånd: «Herren er mitt faste holdepunkt. Han er min festning og min redningsmann, min Gud. Han er grunnfjellet i mitt liv som jeg søker beskyttelse hos. Han er min befrier, min festning og min redningsmann.» (Sal 18,3) David ærer Gud for Hans inngripen som reddet ham fra de som ønsket å utslette ham.

Subjektiv lesning av Bibelen

En annen måte å lese Bibelen på er en subjektiv lesning. Da leser man Bibelen med tanke på at det som står skrevet, kan ha betydning for oss som lever i dagens samfunn. Man forsøker å forstå hva Gud ønsker å formidle gjennom teksten på en universell måte. Gjennom skriftlesningen ønsker man å bli kjent med motivene og det som ligger bak historiene, for å kunne dra nytte av det som står skrevet. Selv om ordene er skrevet i en annen tid, blir de relevante for livet man lever her og nå. Guds Ord kan på den måten gi håp, trøst, rettledning og glede inn i hverdagen. Den subjektive lesningen bygger på den objektive lesningen, hvor den objektive lesningen har forrang.

Går vi tilbake til historien om Samuel som salver David, kan verset: «[...] Mennesket ser på det ytre, men Herren ser til hjertet», minne oss om at Gud ser etter andre verdier enn det mennesker gjør. Gud er opptatt av menneskers hjerte, og Han ønsker at vi skal ha et hjerte etter Guds vilje. Bibelens ord får betydning for livet vi lever her og nå fordi det utfordrer oss til å være mer opptatt av våre motiver og verdier enn det ytre, som det å leve «perfekte liv» i andres øyne. Bibelverset kan oppmuntre oss til å leve et liv etter Guds vilje.

Ut fra en subjektiv lesning, kan bibelverset «Herren skal stride for dere, og dere skal være stille», forstås og tolkes som at Gud har kontroll, og at det er Han som skal stride for oss. Vi trenger ikke streve i egen kraft, men kan stole på at Gud virker i vårt liv.

På samme måte kan Davids pris til Gud i Salmenes bok 18,3 være et vitnesbyrd som også gjelder i dag. «Herren er mitt faste holdepunkt. Han

er min festning og min redningsmann, min Gud. Han er grunnfjellet i mitt liv som jeg søker beskyttelse hos. Han er min befrier, min festning og min redningsmann.» Gud kan være alle menneskers tilflukt og redningsmann. På samme måte som David kan også vi klynge oss til Gud i vår svakhet. Når våre dager er krevende, kan denne teksten oppmuntre oss til å henvende oss til Gud. Gud kan være klippen i livet vårt. Han kan være den som verner og beskytter oss. Gud er alle menneskers Frelser.

Åndsinspirert lesning av Bibelen

Til slutt ønsker jeg å beskrive det jeg kaller åndsinspirert lesning. Bibelteksten blir da lest med et ønske om at Gud skal tale direkte gjennom Skriften – her og nå. Man kan oppleve å få et bibelvers eller ord til rett tid. Når man leser Bibelen på denne måten, gir man Den Hellige Ånd autoritet til å gjøre Ordet levende slik at teksten kan åpenbares i eget liv. Dette underbygges av verset i Hebreerbrevet 4,12: «Hans Ord er levende. Det virker i oss, og det er så skarpt at det trenger inn i det aller innerste i oss. Guds Ord avslører våre innerste tanker og motiver.» Gjennom en åndsinspirert lesning kan man oppleve at Gud taler direkte til en gjennom ord og vers som passer nøyaktig inn i situasjonen man befinner seg i. Det at Den Hellige Ånd viser seg gjennom Skriften, kan også oppleves som ulike «varmefelt» der teksten beveger eller berører en. Noe aktiveres, eller det skapes noe nytt i hjertet.

Går vi til historien om Samuel og David, kan bibelverset åpenbare seg på flere ulike nivåer. Noen kan oppleve at den Den Hellige Ånd taler direkte til en gjennom en profetisk hilsen. Det kan være at en blir minnet om å tre inn i en viktig oppgave, eller at man blir salvet til en spesiell tjeneste. Noen kan finne en bekreftelse, der man i dette bibelverset blir minnet om det Gud allerede har gitt en. Det kan være at Gud ønsker å løfte en opp fra de omstendigheter man lever i for å gjøre noe annet – noe nytt for Herren. For andre kan verset gi trøst. Det kan være et løfte fra Gud om at Han ønsker å hjelpe en ut fra en skamfull eller nedtrykt fortid som man bærer på.

Bibelverset fra 2. Mosebok 14,14, «Gud skal kjempe for dere, og dere

skal være stille», kan også få en dypere mening. Dersom man søker Guds råd når man befinner seg i en situasjon som er krevende, eller man føler at man må kjempe seg fram, kan dette bibelverset føles som et konkret svar. Man kan få en indre visshet om hvilke avgjørelser som må tas, eller at man bør unngå noe man hadde tenkt å gjøre. Følelsen kan sammenlignes med å finne en dyp skatt, der man opplever at Gud bryr seg og taler direkte inn i gitte situasjoner.

På lignende måte kan Davids takksigelse i Salmenes bok 18,3 være ord som berører i en gitt situasjon. Dersom man kjenner et varmefelt over disse versene, kan det oppleves som en hilsen fra Gud, at man skal stole på Ham i den situasjonen man er i. Det kan bety at Gud utfordrer en til å bevege seg tettere på Ham og søke Ham for å finne trygghet og nærhet. For andre kan denne teksten oppleves som en tiltale om å rette mer takk og pris til Ham som er verdig all takksigelse.

Hvordan leser du?

Det er nyttig å kunne reflektere rundt sin egen bibellesning. Vi har alle ulike måter å nærme oss bibelteksten på. Noen vektlegger den objektive, noen liker den subjektive, mens andre verdsetter den åndsinspirerte bibellesningen.

Når vi leser Bibelen objektivt, får vi en forståelse for det som skjedde og hvilken betydning det hadde for samtiden. Det åpner øynene for Guds storhet og hvordan Han virket på den tiden teksten er hentet fra. Det lærer oss om Hans gode plan for menneskers frelse. Bibellesningen kan likevel bli fattig dersom den kun blir objektiv, fordi man unngår å møte bibelteksten med sitt eget liv. Ved å holde en stor personlig avstand til teksten, kan Bibelen tendere mot skjønnlitteratur eller en vanlig historiebok som ikke er relevant for oss.

Når vi leser Bibelen subjektivt, får Guds Ord påvirke oss i enda større grad. Det er fint at ordene som ble skrevet til en leser der og da, også kan gi oss lærdom og være av betydning for alle menneskers liv. Ved å være på leting etter tekstens budskap og motiv, blir teksten mer

dagsaktuell og retningsgivende. Når vi leser Bibelen subjektivt, må vi være oppmerksomme på konteksten den er skrevet inn i for å kunne skjønne mer av dybden i den hellige Skriften. Vi trenger å se historisk på teksten for å fatte både dybden og bredden i hva Gud ønsker å fortelle oss.

Vi kan miste en dypere dimensjon i gudslivet dersom vi utelukker den åndsinspirerte lesningen. Når Den Hellige Ånd får tale til oss gjennom åndsinspirert lesning av Bibelen, kan Guds ledelse bli enda tydeligere. Det blir lettere å kjenne igjen Guds stemme, og det gir oss en følelse av å bli sett, elsket og tatt vare på. Den åndsinspirerte lesningen åpner opp for et gudsbilde der Gud leder oss i hverdagen og er til stede i alle livets tider og omstendigheter. Faren ved å lese Bibelen kun som åndsinspirert lesning, er at bibellesningen kan bli for smal. Dersom vi kun er på jakt etter ord og uttrykk som i ytterste konsekvens underbygger det vi selv ønsker og vil, kan vi miste sammenhengen og det helhetlige budskapet.

Ved å være klar over den gode balansen mellom objektiv, subjektiv og åndsinspirert bibellesning kan bibellesningen vår være både sunn og matnyttig.

Hvordan tolke og forstå Bibelen?

Om bibelfortolkning

Hvordan skal Bibelen forstås, tolkes eller forklares? Hvordan kan vi oversette innholdet i det vi leser? Bibelfortolkning og tolkning av tekster blir kalt for hermeneutikk. Innen hermeneutikken er jakten på betydningen av det man leser sentral. Som bibelleser og forkynner er det nyttig å kjenne elementer fra bibelfortolkningen. Jeg vil peke på tre ulike fortolkningsnøkler: eksegese, eisegese og åndsinspirert bibelfortolkning.

Eksegese

Eksegese er en teologisk disiplin hvor bibelske tekster fortolkes. Eksegese betyr «utlegning» og kan oversettes bibelfortolkning, bibelutleggende fortolkning eller nærlesning. Eksegese er en historisk-grammatisk metode – en historisk, litterær og teologisk tekstanalyse. Man er interessert i å dykke dypere inn i tekstens kontekst. Litterær kontekst betyr å se nærmere på ord, setninger og uttrykk i teksten, samtidig som sjanger og tekst blir satt i forbindelse med resten av boken som teksten står i. Den historiske konteksten handler om kultur, økonomi, geografi, arkitektur, familieliv, etikk og moral og sosiale strukturer, mens den grammatisk kontekst handler om å studere grunnteksten og hva originalordene betyr. Premissleverandøren for eksegesen er teksten i seg selv. Som en del av eksegesen utleder man ofte en fortolkning basert på studiet man har gjort. Eksegese innebærer at bibelteksten forklarer seg selv gjennom analyse, drøfting, tolkning og konklusjon.

Eisegese

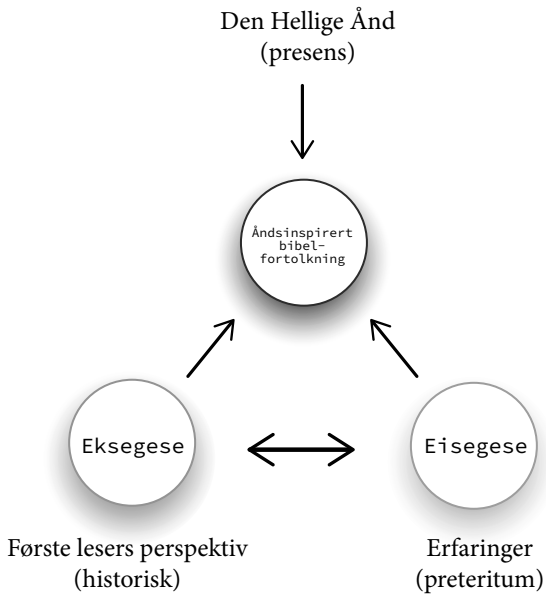
Eisegese kommer fra det greske ordet «inn i» og «å utlede», og blir regnet som en motsats til eksegese. Her tolker man teksten med det formål å få fram sine egne anliggende. Det handler om å kunne bevise egne synspunkter ved å frambringe eller lese inn egne meninger i teksten.

Eisegese blir derfor ansett som en subjektiv bibelfortolkning, og kan til og med gå på tvers av bibeltekstens egentlige hensikt. Når man bruker sine subjektive forutinntatte meninger inn i teksten, blir det egne meninger som blir premissleverandøren.

Åndsinspirert bibelfortolkning

Åndsinspirert bibelfortolkning bygger på tekniske ferdigheter, åndelig følsomhet og personlige troserfaringer. Åndelig følsomhet handler om å fornemme Guds virke gjennom skriften. Ved å komme til Ordet gjennom en bedende, ydmyk og åpen holdning, kan Gud gjennom Den Hellige Ånd bringe lys over hva teksten ønsker å formidle. Selv om eksegesen også gir noe rom for åndelig følsomhet, legger åndsinspirert bibelfortolkning mer vekt på hva Gud vil si gjennom teksten til vår tid. Eksegesen er nyttig for åndsinspirert bibelfortolkning, men ikke nødvendigvis premissgivende. Man kan si at for åndsinspirert bibelfortolkning er både teksten og åndelig følsomhet premissleverandører. Åndsinspirert bibelfortolkning tar også inn personlige erfaringer og overbevisninger. Den åndsinspirerte bibelfortolkeren er på jakt etter guddommelige sannheter som gir gjenklang i leseren, og kan derfra hente inn andre bibelvers og historier som underbygger teksten. Applikasjon, det å aktualisere bibelske tekster inn i vår tid, blir derfor en viktig del av åndsinspirert bibelfortolkning. Det handler om å være på jakt etter hva bibelteksten sier til oss som lever i dag, basert på tekstens opprinnelige mening. Videre ønsker den åndsinspirerte bibelfortolkningen å lese bibeltekstene kristologisk. Det betyr at bibeltekstene leses og tolkes i lys av evangeliet og Kristus. Da kan man hente fram flere nyanser, spesielt i fra Det gamle testamentet, som belyser og gir bedre lys over om hvem Gud er og hva Hans agenda er. Gjennom Bibelen har Gud gitt seg til kjenne. Noen kan oppleve at åndsinspirert bibelfortolkning tenderer mot eisegese, men åndsinspirert bibelfortolkning slik jeg fremmer det her tar også inn over seg bibelleserens eget møte med teksten gjennom Den Hellige Ånd.

I figuren kan man se en skisse over hvordan åndsinspirert bibelfortolkning kan forstås. Når man leser teksten henter man næring fra tre ulike kilder, eller ser teksten gjennom tre ulike fargefiltre. Den ene kilden, eller fargefilteret, er eksegesen. Gjennom den analytiske eksegesen går man tilbake til tekstens kontekst og den første lezers perspektiv. Den andre kilden er eisegesen. I denne kontekst velger jeg å omstøpe eisegese til å handle om personlige troserfaringer og overbevisninger, i stedet for subjektive meninger. Her brukes begrepet for fortid, «preteritum», siden det er noe som har skjedd tidligere. Den siste kilden er Den Hellige Ånds virke i møtet med Bibelen. Her brukes begrepet «presens», for å peke på hva Den Hellige Ånd gjør i møte med leseren her og nå.

Ved å la Ordet speile vårt eget liv og påvirke vårt indre, kan Guds Ord få den plass det fortjener. Gud vil blåse liv i ordene slik at de kan være til lærdom, rettledning og opplæring. På den måten kan vi bli utrustet og satt i stand til å følge Guds vilje for vårt liv (2 Tim 3,16–17). Når Ordet får virke i vårt indre vil det gi frukter som glede, fred og kjærlighet. Guds Ord gir oss et kompass for livet slik at vi kan leve rett, samt få en tiltro til det evige håp vi har i vente.

Hvordan lese og se på Bibelen?

Om bibelsyn

All lesing av litteratur åpner opp for tolkning. Tolkning av bibeltekster bygger på et bibelsyn – en bevisst eller ubevisst forforståelse av hva Bibelen er og hvilken autoritet den har. Måten man forholder seg til skriften på, vil også forme måten man leser Bibelen på, hvordan man tar til seg ordene og hvordan man forkynner ut fra den. Framstilling som jeg velger å presentere her er forenklet og kan derfor by på utfordringer, ha klare begrensninger og man kan miste essensielle nyanser og poenger. Likevel velger jeg å presentere denne oversikten for å gi en forenklet døråpner inn i en kompleks verden. Selv om de ulike synene blir forklart hver for seg, er ikke skillene mellom de ulike bibelsynene vanntette skott. Vi kan finne ulike graderinger og nyanser mellom dem.

1) Biblisistisk bibelsyn

Det biblisistiske bibelsynet handler om at hvert ord og hver setning i Bibelen er diktert av Gud selv. Gud har brukt mennesker til å skrive ned sitt Ord. Man tenker at Bibelen er Guds Ord. Den er feilfri og ufeilbarlig i alt den uttaler seg om – både religiøst, historisk og geografisk. Dette bibelsynet har også blitt kalt for verbalinspirasjon eller et fundamentalistisk bibelsyn. Når man anvender begrepet fundamentalistisk handler det om å holde fast ved det fundamentale og det grunnleggende. Dette feilfrihetssynet blir på engelsk kalt for *inerrancy* (feilfrihet).

2) Konservativt bibelsyn

Et konservativt bibelsyn bygger på at Bibelen er Guds Ord og inneholder et direkte Gudsinspirert budskap. Bibelen består av både Gudsord og menneskeord. Gud er den aktive part, og forfatterne gjengir og tolker frelseshistorien ved Den Hellige Ånds hjelp. Budskapet er troverdighet og ufeilbarlig i alt den slår fast om Gud, mennesket, livet og frelsen, men

ikke nødvendigvis alle historiske og geografiske opplysninger. På engelsk kalles dette synet for *infallibility* (ufeilbarlighet).

3) Personalinspirert bibelsyn

I det personalinspirerte bibelsynet er det forfatteren og hans tolkninger og meninger som er i fokus. Forfatterne av hver bok er ledet av Guds Ånd til å skrive sine vitnesbyrd, men deres egne meninger og synspunkter kommer også til syne. Bibelen inneholder gudsinspirerte «vitnesbyrd» gitt av og gjennom mennesker. Derfor må Bibelen leses i lys av sin samtid. Mennesket er den aktive part, og man legger større vekt på det menneskelige aspektet.

4) Historisk-kritisk bibelsyn

I et historisk-kritisk bibelsyn er man interessert i å komme bakenfor fortellingene for å sjekke både hva som egentlig skjedde og om det i det hele tatt har skjedd, altså sjekke tekstens autensitet. Det vil si at man møter bibeltekstene med en undrende, skeptisk eller kritisk holdning. Når man finner ut hva som faktisk skjedde, har man grunnlag for å sammenholde det med nåtiden. Denne metoden behandler Bibelen som en hvilken som helst historiebok. Her bruker man vanlige retningslinjer og prinsipper som for ordinær profan litteratur. Metoden har sitt utgangspunkt fra opplysningstiden, og ønsket er å møte Bibelen gjennom en nøytral tilnærming. Man anser at Bibelen er en bok skrevet av mennesker og bærer preg av deres holdninger og meninger, men inspirert av Gud. Man skiller ofte mellom de ytre bibelordene og ideene bak. For det er ideene bak som er det egentlige innholdet.

5) Postmoderne bibelsyn

Postmodernismen er preget av flerstemmighet og mange ulike tolkningsmuligheter. Enkeltmennesket og individualisme står i sentrum. I postmodernismen er alt relativt, og det finnes ingen absolutter. Man insisterer på å finne sin egen sannhet. Meninger og sannheter er

menneskelig konstruert. Det som er sant for deg, er ikke nødvendigvis sant for meg. Innen et postmoderne bibelsyn vil derfor samtidskonteksten være premissgivende. Det vil si at Bibelen ikke blir normativ, men heller fortolkningen av den i lys av samtidens kontekst. Ut fra en slik forståelse kan hver og en velge ut tekster og vers som bli viktige, og dermed utelate det som ikke oppleves relevant. Ens egen tolkning blir essensiell. En vanlig metode er å være på leting etter menneskelige, psykologiske eller politiske perspektiv.

Ideen med å skissere opp ulike bibelsyn er å skape vidsyn og trygghet. Ved å få en forståelse av ulike bibelsyn kan det åpne opp for samtale og et bedre møte med mennesker som tenker annerledes. For å kunne ha konstruktive samtaler om Bibelen er man avhengig av kompetanse om hverandres utgangspunkt og forforståelse. Tradisjonelt kan enkelte mennesker oppleve personlige utfordringer i møte med Bibelen dersom det blir to ytterpunkter – enten fundamentalistisk eller liberal. Sannheten er at det finnes ulike nyanser og ulike fortolkningsnøkler som er gjeldende i møte med den hellige teksten. Selv om det finnes ulike bibelsyn og flere nyanser, kan man oppdage at hvert bibelsyn har noe godt ved seg.

Mark 1,14-20

BIBELN - GUDS ORD

¹⁴ Etter at Johannes var satt i fengsel, kom Jesus til Galilea og forkynte evangeliet om Guds rike.*

Matt 4,12,23 *UN: Guds evangelium

¹⁵ Han sa: «Tidens fylde er kommet, og Guds rike er nær. Omvend dere og tro på evangeliet!» Matt 3,2; 4,17; Gal 14,4

¹⁶ Mens Han gikk langs Galileasjøen så Han Simon og hans bror Andreas kaste en not i sjøen. De var nemlig fiskere.

Matt 4,18f; Luk 5,2-11

¹⁷ Da sa Jesus til dem: «Følg Meg, så skal Jeg gjøre dere til menneskefiskere.»

Matt 13,47-48

¹⁸ Straks forlot de sine garn og fulgte Ham.

[Luk 14,26]

¹⁹ Da Han hadde gått et lite stykke derfra, så Han Jakob, sønn av Sebedeus, og hans bror Johannes, som satt i båten og bømte garnene sine.

²⁰ Straks kalte Han dem, og de forlot sin far Sebedeus som var i båten sammen med de leide arbeiderne, og fulgte Ham.

HVERDAGSBIBELN

¹⁴⁻¹⁵ Litt senere ble Johannes satt i fengsel. Jesus kom da til Galilea, der Han forkynte de gode nyhetene fra Gud. Han sa: «Nå er tiden kommet, Guds rike er nær. Ta et oppgjør med dere selv og ta imot dette gode budskapet!»

¹⁶⁻¹⁸ Mens Han gikk langs Genesaret-sjøen, så Han Simon og broren, Andreas, som holdt på å kaste et garn i sjøen. De var nemlig fiskere. Jesus sa til dem: «Følg Meg, så skal Jeg lære dere å 'fiske' mennesker inn i Guds rike.» Der og da forlot de garnene sine og ble med Jesus.

¹⁹⁻²⁰ Da Han hadde gått et lite stykke til, så Han Jakob og Johannes, sønnene til Sebedeus. Også de var om bord i båtene sine og reparerte garn. Jesus ba dem om å følge Ham. Og straks forlot de båten der faren deres var sammen med leiearbeiderne, og ble med Jesus.

I den nordre delen av Israel ligger et idyllisk område kalt Galilea, og i hjertet av Galilea ligger Gennesaretsjøen, omkranset av et frodig landskap – 200 meter under havoverflaten. Her, blant små byer og landsbyer, var fisking den store industrien. Den mest vanlige fiskemetoden var nett, kastet fra stranda eller fra en båt. I dette yrende livet utfordrer Jesus to brødre som begge er fiskere, Simon og Andreas. Jesus sa: «Følg Meg!» Dette var ikke den første gangen de hadde møtte Jesus. Johannes' evangelium 1,35-39 forteller at det var Andreas som ledet Simon til Jesus. Jesus utfordret nå brødrene til å forlate garnene sine og bli med Ham som Hans disipler. De skulle fiske mennesker som ville følge Ham. Med det samme slapp de det de hadde i hendene og fulgte Jesus.

Hovedbudskapet til Jesus var å vende om og tro på Ham (v. 15).

På samme måte utfordres også vi til å slippe det vi har «i hendene» og følge Jesus. Det betyr ikke nødvendigvis at vi skal slutte med det vi holder på med, men Jesus utfordrer oss til å bruke det vi kan for Hans rike. Disiplene skulle fortsette å fiske – bare på en annen måte. De skulle bli menneskefiskere, og bli Jesu disipler. Disippelskap eller etterfølgelse handler om å være en elev eller student og om å lære av sin mester. Dette var en vanlig praksis hos rabbinerne i nytestamentlig tid. Våre gaver og talenter skal ikke bare være til egen nytte, men for å fremme Guds rike på jord.

Jesus sier at: «Tidens fylde er kommet, og Guds rike er nær. Omvend dere og tro på evangeliet!» (Mark 1,15) Guds rike er et sentralt tema i Markus' evangelium. Markus fokuserer på hva Guds rike består i og hvordan dette utfolder seg og da spesielt gjennom Jesus Kristus. Guds rike handler både om at Guds Sønn har kommet til verden, men også om det framtidige riket når Jesus kommer igjen ved denne tidsalderens ende. Gjennom sine ord og gjerninger viste Jesus at Guds rike var kommet nær. Derfor anvendes ofte setningen: «Allerede nå, men ennå ikke».

Denne bibelpassasjen innleder en ny hoveddel i Markusevangeliet. Vi entrer nå Jesu offentlige tjeneste, som varer fra 1,14 til 8,21. Denne hoveddelen kan deles inn i tre deler: Innledende fase i Galilea (1,14–3,6), senere fase i Galilea (3,7–6,13) og tjeneste utenfor Galilea (6,14–8,12). Noen bibelkommentarer hevder at det kan ha gått ett år mellom versene 1,13 og 1,14. Herodes Antipas (20 f.Kr.–29.e.Kr.) har nå kastet døperen Johannes i fengsel. Herodes' familie var kjent for sin grusomhet og ondskap. Herodes den store (72 f.Kr.–4 e.Kr.) har gitt ordre om at alle guttbarn skulle drepes i Betlehem (Matt 2,16). Han er også kjent som en «galning som myrdet sin egen familie og en stor mengde rabbier».

Legg også merke til at det var Andreas som ledet Peter til Jesus (Joh 1,39). Andreas har ikke en framtrekkende rolle i evangeliene, men det han gjorde fikk stor betydning. Ved siden av å lede sine bror til Jesus, fant Andreas den lille gutten som hadde to fisker og fem brød (Joh 6,8). Andreas så muligheter, og det ble til noe betydningfullt. Peter ble nå leder for disippelgjengen, og han ble også den som ledet kirken videre etter at

